

УДК 159.923.2

Форманюк Юлія Валеріївна

здобувач кафедри загальної психології

та психології розвитку особистості

ОНУ імені І. І. Мечникова

e-mail: Julia.formanyuk@gmail.com

ORCID: 0000–0001–6971–2653

МІСЦЕ ІНФАНТИЛЬНИХ РИС В СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ

Стаття присвячена аналізу емпіричного дослідження основних компонент інфантильності особистості. Представлено 5-факторну модель особистості, яку складають: аутичний, абсорбційний, інфантильний, ананкастичний та невротичний радикали, визначено систему взаємозв'язків між ними. Показано, що основною рисою інфантильності можна назвати невміння і небажання брати на себе відповідальність за своє життя.

Ключові слова: особистість, інфантильність, аутичний, абсорбційний, інфантильний, ананкастичний, невротичний радикали.

Актуальність. Суспільно-економічна ситуація, як показують останні події, під впливом різних зовнішніх і внутрішніх чинників стає нестабільною і, головне, складною для більшості людей, викликаючи складнощі не лише економічного, але і психологічного характеру. Українські громадяни мають певний досвід зіткнення з неконтрольованими для них політичними, економічними і соціальними змінами. Цей досвід, що підкріплюється новими тривогами, актуалізує схильність людей до виникнення різного роду психологічних феноменів, які виконують не тільки захисну, але й гальмівну функції. До цієї категорії ми відносимо й інфантильність, роль якої у поведінці особистості до кінця не визначена. У соціальному контексті інфантильність не тільки є очевидною перепоною для людини в процесі пошуку, прийняття і реалізації тих або інших рішень, але й може негативно впливати на соціально-психологічний клімат соціуму, «заражаючи» його песимізмом, невпевненістю і безвідповідальністю.

Сучасне психологічне знання потребує створення нових теоретичних та емпіричних підходів до вивчення особистості в усіх її проявах та контекстах. Проблема інфантильності відноситься до найскладнішої категорії знання, яке, будучи широко розповсюдженим у побутовому вживанні, практично не підтверджене серйозними теоретичними та емпіричними дослідженнями у будь-якій галузі психології. Це, у першу чергу, пов'язано із складністю самого об'єкта — психіки людини: надзвичайна пластичність і динамічність психіки робить практично неможливим створення єдиної, раз і назавжди прийнятої теорії психічного.

Мета: викладення результатів емпіричного дослідження основних складових інфантильної особистості.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо окремо кожен з факторів інфантильності, які були виявлені за 5-факторною моделлю. Факторизація була здійснена методом найбільшої правдоподібності. Для кожної групи показників були розраховані факторні ваги (використовувався метод регресії), які потім були збережені у вигляді інтервальних змінних.

Так перша група містила показники «практичність — мрійливість», «підлеглість — домінантність» та «боязкість — сміливість» (табл. 1). Взаємозв'язок визначених особистісних характеристик відбувався таким чином, що значний вплив мрійливості (0,999) поєднувався зі схильністю до підлеглості (-0,340) та боязкості (-0,281).

Таблиця 1

Дослідження виокремлення аутичного радикала

Показники	Фактор
	1
практичність — мрійливість (М)	0,999
залежність — домінантність (Е)	-0,340
боязкість — сміливість (Н)	-0,281

Тобто властиві особистості багата уява та творчий потенціал співіснували з невпевненістю, поступливістю та нерішучістю; бажанням бути у тіні, повільно та делікатно просувати власні ідеї, причому уникаючи відкритих конфліктів та загострень у колективі.

Такий розподіл особистих рис свідчить про аутичні складові зображення даної групи, отже ця група показників отримала назву «Аутичного радикала».

Наступна група показників складається з «замкнутості — товариськості», «інтелекту» та «конформізму — нонконформізму» (табл. 2). Розподіл впливу показників свідчить про сильний додатний вплив фактора А (0,870), помірний додатний вплив фактора (0,292) В та від'ємний вплив фактора Q₂ (-0,202).

Такий розклад, в свою чергу, обумовлює глибокі прояви доброзичливості, відкритості та комунікабельності на фоні невидатних розумових здібностей та потреби у груповій підтримці та соціальному схваленні. За такими рисами показників ця група отримала назву «Абсорбційного радикала».

Таблиця 2

Дослідження виокремлення абсорбційного радикала

Показники	Фактор
	1
замкнутість — товариськість (А)	0,870
інтелект (В)	0,292
конформізм — нонконформізм (Q2)	-0,202

Показники «довірливість — підозрілість» (-0,435), «адекватна самооцінка — неадекватна самооцінка» (0,432) та «жорстокість — чутливість» (0,326) складають наступну групу особистісних рис (табл. 3).

Так, рівноважний вплив довірливості та неадекватної самооцінки викриває відчуття власної незначущості та безпорадності, унаслідок чого зростає потреба у надмірній увазі та ставленні до себе та зависокої оцінки власної особистості. До того ж визначена чутливість надає потреби у пошуку симпатії, схвалення та прагнення до заступництва.

Таблиця 3

Дослідження виокремлення інфантильного радикала

Показники	Фактор
	1
довірливість — підозрілість (L)	-0,435
адекватна самооцінка — неадекватна самооцінка (MD)	0,432
жорстокість — чутливість (I)	0,326

Така позиція визначення інфантильних рис співпадає з думкою Т. П. Павленко, яка підкреслювала, що саме несамостійність, залежність від інших, нездатність до самооцінки та самопізнання визначають інфантильну людину, яка може досягати успіху в науці, мистецтві, спорті, але в звичайному житті виявляється непристосованою [1]. Така людина не хоче і не може обслуговувати себе самостійно.

Основною рисою інфантильності можна назвати невміння і небажання брати на себе відповідальність за своє життя. Однією з важливих рис організації життєдіяльності людини, регулятором її життєвих виборів, справ і цілей завжди буде виступати саме відповідальність.

Відповідно до наведеного визначення ця група показників отримує назву інфантильного радикала.

Четверта група містила таку низку показників, як «низька нормативність поведінки — висока нормативність поведінки», «низький самоконтроль — високий самоконтроль» та «прямолинійність — дипломатичність» (табл. 4).

З таблиці, відповідно, можна визначити найбільший вплив фактора G (0,853), який проявляється сильним характером, врівноваженістю та емоційною стабільністю особистості.

Таблиця 4

Дослідження виокремлення ананкастичного радикала

Показники	Фактор
	1
низька нормативність поведінки — висока нормативність поведінки (G)	0,853
низький самоконтроль — високий самоконтроль (Q3)	0,281
прямолинійність — дипломатичність (N)	-0,220

Фактор Q₃ (0,281) підсилює визначену дію та додає незначні прояви самолюбства. Натомість, вплив фактора N (-0,220) визначає прояви безтактності та відсутності проникливості в організації комунікативних процесів. Таки риси висвітлюють педантичну складову визначеної групи показників, отже вона отримує назву «Ананкастичний радикал».

Розглянемо останню групу індивідуально-особистісних рис, яка містить показники «спокій — тривожність», «емоційна нестабільність — емоційна стабільність», «розслабленість — напруженість» та «стриманість — експресивність» (табл. 5).

Таблиця 5

Дослідження виокремлення невротичного радикала

Показники	Фактор
	1
спокій — тривожність (O)	0,605
емоційна нестабільність — емоційна стабільність (C)	-0,385
розслабленість — напруженість (Q4)	0,368
стриманість — експресивність (F)	-0,244

Взаємозв'язок означених показників визначав сильний додатний вплив фактора O (0,605), Q₄ (0,368) та від'ємні впливи факторів C та F (-0,385 та -0,244 відповідно).

Непевненість у собі, вразливість та тривожність являють собою визначні особистісні риси для цієї групи. Крім того, достатній рівень дратівливості та збудження, слабкості власного Я та замкнутість у собі надають істотної сили розвитку депресивних настроїв. За всіма цими твердженнями ця група особистісних рис отримала назву «Невротичного радикала».

Отже, були виявлені певні психологічні конструкти з низки індивідуально-особистісних рис за опитувальником Р. Б. Кеттела. Визначення особистісної інфантильності ґрунтується на індивідуально-особистісних рисах досліджуваних, проте доцільно навести останні дослідження О. В. Сабельнікової та Н. Л. Хмельової з проблематики конструкту психічної інфантильності, які роблять висновок, що основними психологічними характеристиками дорослості є: рефлексія, потреба у праці і професійній діяльності, наявність професійного самовизначення, володіння трудовими навичками, потреба в самореалізації, сформованість емоційно-вольової сфери [2].

Об'єктивними характеристиками дорослості виступають перехід до економічної і територіальної незалежності від батьківської сім'ї, а також засвоєння нових соціальних ролей, таких, як працівник, чоловік, батько.

Аналіз дозволяє виділити основні критерії, що розділяють дитинство і дорослість. Психологічним критерієм є набуття самостійності та незалежності. Об'єктивними критеріями можна назвати здійснення професійної діяльності, створення сім'ї і вибір постійного партнера, народження дітей. Співвідносячи вікові межі і встановлені критерії, можна сказати, що людина, не набувши протягом періоду 25–45 років самостійності і незалежності (як психологічної, так і матеріальної), має ознаки інфантильної особистості.

«Дорослість» як віковий період в середньому охоплює проміжок від 25 до 45 років і характеризується ускладненням зв'язків людини зі світом, розвитком абстрактного мислення, сформованістю емоційно-вольової сфери, професійним і особистісним становленням, прийняттям та засвоєнням більшої кількості нових соціальних ролей, розвитком високого рівня саморегуляції. Основними характеристиками дорослої особистості є: рефлексія,

потреба у праці і професійній діяльності, наявність професійного самовизначення, володіння трудовими навичками, потреба в самореалізації, перехід до економічної і територіальної незалежності від батьківської родини, прийняття і втілення нових соціальних ролей.

Основними критеріями, які розділяють дитинство і дорослість, є самостійність і незалежність. Таким чином, для дорослого віку (25–45 років) основними інфантильними проявами є наступні: незрілість емоційно-вольової сфери, несамостійність, нездатність приймати на себе нові соціальні ролі, які передбачають певну відповідальність, територіальна і економічна залежність від батьківської сім'ї. Несформованість дорослих якостей веде до реалізації поведінки, характерної для попереднього вікового етапу, і є проявом інфантилізму.

Дослідження визначених радикалів передбачає також визначення системи взаємозв'язків між ними. За допомогою непараметричного кореляційного аналізу за критерієм Кендала (τ_b) з'ясуємо наявність взаємовпливів серед радикалів.

Результати дослідження наведено у загальній таблиці 6.

Таблиця 6

Дослідження взаємозв'язків особистісних радикалів студентів

Радикали		Аутичний	Абсорбційний	Інфантильний	Ананкастичний	Невротичний
Аутичний	τ_b	1,000	0,034	-0,043	0,041	0,086
	p	–	0,555	0,453	0,475	0,133
Абсорбційний	τ_b	0,034	1,000	0,038	0,144	0,005
	p	0,555	–	0,505	0,013	0,936
Інфантильний	τ_b	-0,043	0,038	1,000	-0,090	0,056
	p	0,453	0,505	–	0,117	0,330
Ананкастичний	τ_b	0,041	0,144	-0,090	1,000	-0,066
	p	0,475	0,013	0,117	–	0,252
Невротичний	τ_b	0,086	0,005	0,056	-0,066	1,000
	p	0,133	0,936	0,330	0,252	–

Примітка: напівжирним шрифтом виділені статистично значущі відмінності ($p < 0,05$).

За проведенням кореляційним аналізом було виявлено статистично значущий зв'язок між абсорбційним та ананкастичними радикалами. Характер взаємовпливу радикалів ($\tau_b = 0,144$, $p = 0,013$) визначав додатній вплив абсорбційного радикала на ананкастичний. Такий трохи суперечливий взаємовплив, на нашу думку, пояснюється активним процесом становлення особистості в умовах навчання у виші. Так, доброзичливість та відкритість у спілкуванні, готовність до співпраці, проникливість та кмітливість під час розумової діяльності визначають набуття врівноваженості та відповідальності, дотримання та розуміння правил та норм. Залежність від суспільної позиції та потреба у схваленні сприяють прийняттю соціальних норм, проте природний та прямолінійний характер у спілкуванні зберігають доброзичливу та довірливу атмосферу у колективі.

За взаємовпливом інших радикалів не було виявлено статистично значущих зв'язків (на рівні $p < 0,05$). Такий факт пояснюється тим, що радикали позначені певними індивідуально-особистісними рисами, які виявляють самодостатній характер.

Отже за факторами опитувальника Р. Б. Кеттела були визначені аутичний, абсорбційний, інфантильний, ананкастичний та невротичний радикали.

Таким чином, у структурі індивідуально-особистісних рис за допомогою опитувальника Р. Б. Кеттела були виокремлені характеристики інфантильної особистості. Визначення радикалів дозволило дослідити якісні характеристики інфантильної компоненти у складі особистості.

За аналізом взаємовпливів радикалів було виявлено додатну взаємозалежність жаги соціального та професійного розвитку за прийняттям діючих норм та правил без істотних втрат власної поваги та інтересів.

Список використаних джерел і літератури

1. Павленко Т. П. Навчальна діяльність як фактор соціальної адаптації підлітків з відхиленнями у розвитку / Т. П. Павленко // Журнал практичного психолога. — 2007. — № 2. — С. 123–128.
2. Сабельникова О. В. Инфантилизм: теоретический конструкт и операционализация / О. В. Сабельникова, Н. Л. Хмелева // Образование и наука. — 2016. — № 3 (132). — С. 24–36.

REFERENCES

1. Pavlenko T. P. Navchalna diialnist iak factor socialnoi adaptacii pidlitkiv z vidhyleniam u rozvytku [Educational activity as a factor of social adaptation of adolescents with developmental disabilities]. — K., 2007. — № 2. — P. 123–128.
2. Sabelnikova O. V. Infantilizm: teoreticheskii konstrukt I operacionalizacia [Infantilism: a theoretical construct and operationalization]. — M., 2016. — № 3 (132). — С. 24–36.

Форманюк Юлия Валериевна

соискатель кафедры общей психологии
и психологии развития личности
ОНУ имени И. И. Мечникова

МЕСТО ИНФАНТИЛЬНЫХ ЧЕРТ В СТРУКТУРЕ ЛИЧНОСТИ

Резюме

Статья посвящена анализу эмпирического исследования основных компонентов инфантильности личности. Представлена 5-факторная модель личности, которую составляют: аутичный, абсорбционный, инфантильный, ананкастический и невротический радикалы, определена система взаимосвязей между ними. Показано, что основной чертой инфантильности можно назвать неумение и нежелание брать на себя ответственность за свою жизнь.

Ключевые слова: личность, инфантильность, аутический, абсорбционный, инфантильный, ананкастический, невротический радикалы.

Formanyuk Julia

applicant of the department of general psychology
and psychology of personality development
Odessa Mechnikov National University

PLACE OF INFANTILE TRAITS IN THE PERSONALITY STRUCTURE

Abstract

The article is devoted to the empirical study the main components of the immaturity of the individual. Presents a 5-factor model of personality which consists of: autistic, absorption, infantile, and neurotic anycasting radicals, identified a system of relationships between them. It is shown that the main feature of immaturity can be called the inability and unwillingness to take responsibility for their lives. The factors of the questionnaire the City. Cattell was determined autistic, absorption, infantile, and neurotic anycasting radicals.

Thus in the structure ndidn-personality traits with the help of a questionnaire the City. Cattell was highlighted features infantile personality. The definition of the radicals allowed to investigate the quality characteristics of infantile components in the structure of personality.

Analysis of the interaction of radicals was detected positive interdependence thirst for social and professional development with the adoption of the current rules and regulations without a significant loss of self-respect and interests.

Key words: personality, infantilism, autistic, absorption, infantile, anycasting, neurotic radicals.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2016